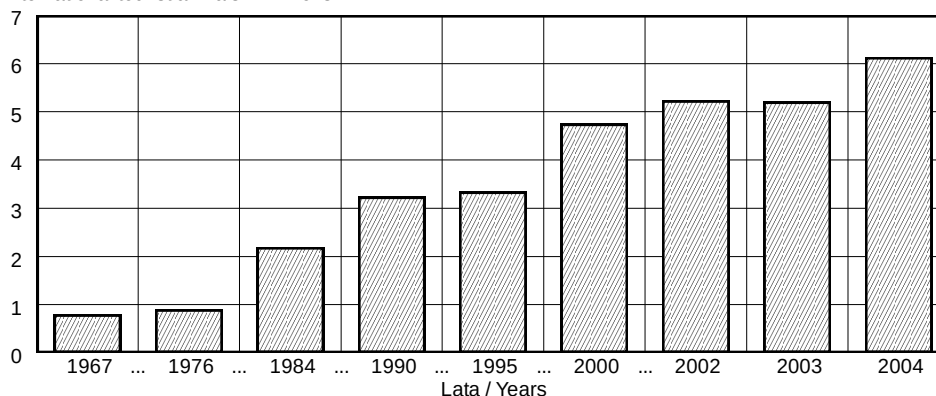

Bogdan Włodarczyk

Hotele *Ryokan* – kwintesencja tradycyjnej Japonii**Wstęp**

Japonia, nazywana „Krajem Kwitnącej Wiśni” lub „Wschodzącego Słońca”, na początku XXI w. stała się jednym z modniejszych kierunków destynacji turystycznych, o czym świadczą oficjalne statystyki (UNWTO). Na przestrzeni ostatnich 40 lat liczba turystów zagranicznych przyjeżdżających do Japonii wzrosła prawie dziesięciokrotnie (Rys. 1). Zagraniczny ruch turystyczny rejestrowany w Japonii w 2004 r. stanowił 4,2% wszystkich przyjazdów w region Azji i Pacyfiku, a dynamika jego wzrostu w latach 2000–2004 wynosiła 6,6%.

Liczba turystów zagranicznych w mln.
International tourist arrivals in millions

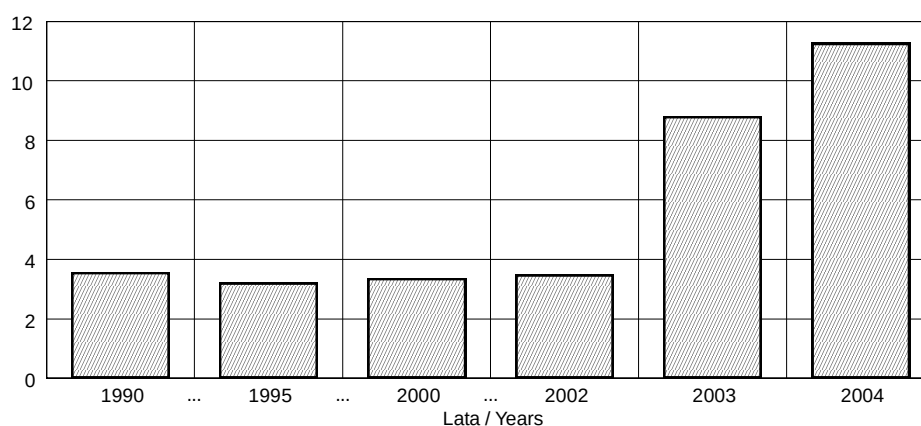

Rys. 1. Przyjazdy turystów zagranicznych do Japonii w latach 1967–2004
(opracowanie autora na podstawie danych World Tourism Organization – UNWTO)

Fig. 1. International tourist arrivals in Japan in 1967–2004 (author's elaboration based on World Tourism Organization – UNWTO – data)

Wraz ze wzrostem liczby turystów rosną także przychody z tego rodzaju działalności. W okresie 1990–2004 kwota zostawiona w kraju przez turystów zagranicznych wzrosła czterokrotnie i w 2004 r. wynosiła 11,269 mld USD, co stawiało Japonię na 13 miejscu wśród krajów najlepiej zarabiających na turystyce zagranicznej (Rys. 2). Niestety, biorąc pod uwagę kwoty wydawane przez Japończyków na wyjazdy poza granice kraju (38,1 mld USD w 2004 r.) obliczony bilans jawi się jako zdecydowanie niekorzystny (-26,9 mld USD).

Przychody z turystyki w mld. USD
Tourism receipts (US\$, billion)

Rys. 2. Przychody z turystyki zagranicznej w Japonii w latach 1990–2004
(opracowanie autora na podstawie danych World Tourism Organization – UNWTO)

Fig. 2. International tourism receipts in Japan in 1990–2004 (author's elaboration based on World Tourism Organization – UNWTO – data)

Powodami (oprócz stałego wzrostu liczby podróży turystycznych na świecie), dzięki którym Japonia cieszy się coraz większym zainteresowaniem turystów zagranicznych, mogą być mistrzostwa świata w piłce nożnej organizowane wspólnie z Koreą Pd. w 2002 r. oraz rozpoczęta w 2003 r. i zakrojona na wielką skalę akcja promocyjna kraju. Akcja ta pod hasłem „Yokoso Japan!” (Witajcie w Japonii) prowadzona jest przez Japońską Narodową Organizację Turystyczną (JNTO).

Kraj przyjmujący rocznie ponad 6 mln turystów powinien mieć dobrze rozwiniętą bazę turystyczną, w tym noclegową, która w przypadku turystyki zagranicznej jest podstawowym elementem zagospodarowania. Pomimo wystarczającej liczby hoteli, zachodnie przewodniki oraz informatory turystyczne zwracają jednak uwagę na ich dość niski

standard w porównaniu z podobnymi obiektami w Europie czy Ameryce Pn.

Wędrując po Japonii można spotkać kilka typów obiektów noclegowych. Pierwszy, to znane hotele w stylu europejsko-amerykańskim (329 takich hoteli zrzesza *Japan Hotel Association*), drugi to *minshuku*, będące japońskim odpowiednikiem pensjonatów typu „B&B”, świadczące dość skromny zakres usług (ok. 230 obiektów). Uwagę zwracają oryginalne tzw. „hotele kapsułowe” przypominające wyglądem statki kosmiczne, a w środku katakumby. Obiekty tego typu można spotkać zazwyczaj w okolicach ważniejszych dworców. Nocują w nich przeważnie mężczyźni. Wyposażone są we wspólne łazienki, sauny oraz restauracje. „Mikroskopijne” pokoje posiadają telewizor, radio, alarm i klimatyzację. Bazę dla mniej wymagających, rzadko wykorzystywaną przez turystów zagranicznych, stanowią jeszcze schroniska *kokumin shokusha* zlokalizowane głównie na obszarach chronionych, wsie wakacyjne *kokumin kuynka mura* oraz wsie wędrującej młodzieży *seishonen ryoko son* (Warszyńska 1995). Kolejny typ to tradycyjne, japońskie zajazdy-pensjonaty *ryokan* należące do jednych z najstarszych obiektów noclegowych na świecie. *Ryokan* to nazwa tradycyjnego japońskiego domu gościnnego niemająca dosłownego odpowiednika w hotelarstwie europejskim, dlatego też w artykule, w stosunku do tego typu obiektów zamiennie będą używane teminy „zajazd”, „pensjonat” i „hotel”.

Szczegółowe informacje na temat zakwaterowania można uzyskać na stronach internetowych organizacji zrzeszających obiekty lub dokonujących rezerwacji, m.in.: ITCJ (*International Tourism Center of Japan* – część JNTO), *Japanese Inn Group*, czy *Japan Ryokan Association*.

Historia hoteli *ryokan*

Japońskie *ryokan* skupiają w sobie najlepsze elementy (osiągnięcia technologiczne, tradycje, kulturę) dawnej Japonii. Są także przykładem japońskiego stylu życia, a dla turysty zagranicznego najlepszą drogą do poznania „prawdziwej” Japonii.

Dawniej w Japonii wynajmowaniem pokoi i opieką nad pielgrzymami profesjonalnie trudnili się *oshi*. Były to ważne osobistości w japońskiej kulturze, do których tradycji nawiązują współcześni *okami*.

Pielgrzymi, którzy zatrzymywali się na nocleg u *oshi*, podróżowali zazwyczaj w grupach wędrowców pochodzących na ogół z tej samej wioski lub prowincji. Uznaje się, że wycieczki te były początkiem późniejszej masowej turystyki grupowej (zorganizowanej).

Śladów *ryokan* należy szukać już okresie Nara (710–784), kiedy to zaczęły powstawać gospody zwane *fuseya*, będące bezpłatnymi domami, w których można było odpocząć w trakcie podróży. Pierwsze obiekty tego typu powstały już w VIII w., a za ich twórcę uważa się mnicha o imieniu Gyoki (668–749). Początkowo domy gościnne budowane były na trasach wędrówek mnichów, kapłanów i pielgrzymów, później także w miastach i miejscowościach o charakterze uzdrowiskowym.

W okresie Heian (794–1191) bardzo popularne stały się podróże do miejsc świętych odbywane przez członków rodziny cesarskiej oraz wielkich rodów arystokratycznych. Miejscami noclegu stawały się wówczas dwory *shoen* należące do lokalnych wpływowych rodów, przez których ziemie biegły ważne szlaki pielgrzymkowe. Nocowano także w obiektach należących do odwiedzanych świątyń.

W okresie Kamakura (1192–1333) szczególnie popularne były zajazdy *hatago*, zwane *kichin-yado*, co znaczyło „zajazdy pobierające opłatę za drewno”. W zajazdach tych podróżni sami przyrządzali sobie posiłki z własnych produktów, płacąc gospodarzowi jedynie za drewno potrzebne do rozniecenia ognia.

Wraz z rozwojem pięciu ważnych szlaków komunikacyjnych w XVII w. łączących Edo (obecne Tokio) z pozostałymi prowincjami, zwiększyła się liczba podróżujących, i w związku z tym zaczęły powstawać przy drogach nowe zajazdy.

Największy rozwój gospód wiąże się z okresem rządów Shogunów z rodu Tokugawa (okres Edo 1603–1867), kiedy to obiekty tego typu powstawały wzdłuż rządowego traktu między Kioto i stolicą kraju Edo (Tokio). Shogunat powołany był jako organ chroniący ówczesne władze przed spiskowcami. Żeby zagwarantować sobie lojalność panów feudalnych (*daimyo*), władze nakazały im opuszczenie swoich żon i dzieci w Edo. *Daimyo* musieli podróżować między rodzimymi prowincjami a stolicą. Te regularne podróże były bardzo kosztowne, gdyż każdy *daimyo* mógł wziąć ze sobą nawet 1000 służących. Mówi się, że Shogunat częściowo nalegał na te podróże, by pozbawić możnowładców środków finansowych na wzniecanie spisku. Podczas podróży, do i z Edo, panowie feudalni zatrzymywali się w zajazdach zwanych *honjin*. Niektóre większe miasta posiadały 5 lub 6 *honjin* zlokalizowanych wzdłuż głównych dróg. Podczas sezonu często zdarzało się, że kilku *daimyo* zatrzymywało się w tym samym mieście, wprowadzając zamieszanie do ustalonego harmonogramu noclegów. Gdy możnowładcy spędzali noclegi w *honjin*, zwykli podróżni zatrzymywali się w skromniejszych zajazdach zwanych *hatago*. *Honjin* i *hatago* okresu Edo mogą zostać

uznane za przodków współczesnych *ryokan*, przy czym *honjin* i *waka-honjin* to protoplaści obiektów luksusowych, a *hatago* zwykłych (średniej klasy).

Ryokan, które można by nazwać hotelami (we współczesnym rozumieniu tego pojęcia), powstały po raz pierwszy w okresie powojennego wzrostu ekonomicznego (lata 60. XX w.) i są kombinacją tradycyjnej kultury japońskiej oraz wybranych rozwiązań organizacyjnych zapożyczonych z hotelarstwa europejskiego. Kiedy kraj otrząsnął się ze zniszczeń, Japończycy zaczęli masowo podróżować, preferując przy tym podróże grupowe. Przedsiębiorstwa wynajmowały autobusy, które zawoziły pracowników do miejscowości uzdrowiskowych. Były to wyjazdy pracownicze, podczas których często zatrzymywano się w zajazdach dysponujących zazwyczaj kilkunastoma pokojami, mogących pomieścić średnio liczną wycieczkę (www.ryokan.or.jp).

Architektura i ogrody

Ze względu na specyficzne warunki naturalne (75% terytorium kraju stanowią góry i wyżyny porośnięte lasami) drewno było podstawowym materiałem budowlanym. Czasem mówi się, że synonimem „japońskiej architektury” jest „architektura drewniana”. Jej historyczne początki sięgają VI w., kiedy to po raz pierwszy na terenie Japonii pojawił się buddyzm, mający swoje źródła na kontynencie azjatyckim. Pierwsi architekci, nazywani *kosho*, przywędrowali do Kraju Kwitnącej Wiśni tymi samymi drogami co religia i wznosili świątynie, których konstrukcje oparte były na wzorcach chińskich. Z czasem wykształcił się oryginalny styl nazywany *sukija-zukuri*. Niektóre z budowli powstałych w tym stylu (np. w Kioto i Nara) wpisano na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO.

W okresie Heian (794–1191) wykształcił się nowy styl budownictwa rezydencyjnego (tzw. *shinden-zukuri*), otoczonego ogrodem, którego osią był meandrujący strumień (*yarimizu*). W okresie tym sztuka zakładania ogrodów wypracowała swoje klasyczne zasady.

Większość budynków zajmowanych przez pensjonaty-zajazdy *ryokan* stanowią małe budowle otoczone zazwyczaj również niewielkim ogrodem. Ogrody te są integralną, harmonijną częścią całej kompozycji. Dawniej w większości przypadków *ryokan* były obiektami w całości drewnianymi. Obecnie duże hotele mają konstrukcje stalowo-betonowe, ale ich architektura także nawiązuje do tradycji japońskich (www.ryokan.or.jp).

Tradycyjny japoński *ryokan* jest obiektem ogrodzonym, a do ogrodu i hotelu prowadzi brama, która nie jest zwykłym wejściem, ale elementem wyraźnie podkreślającym fakt przekroczenia pewnej granicy do innego, ustronnego, prywatnego świata, zapraszając jednocześnie gościa do środka (Fot. 1–4).

Duży przedpokój (*genkan*) jest miejscem, w którym goście witani są przez *okami-san* (gospodarza hotelu). Ważną częścią każdego pensjonatu jest lobby, w którym goście oczekują na zaproszenie do pokoju (lub np. kiedy pokój jest w trakcie sprzątania). Lobby jest także miejscem spotkań z osobami odwiedzającymi gości (Fot. 5).

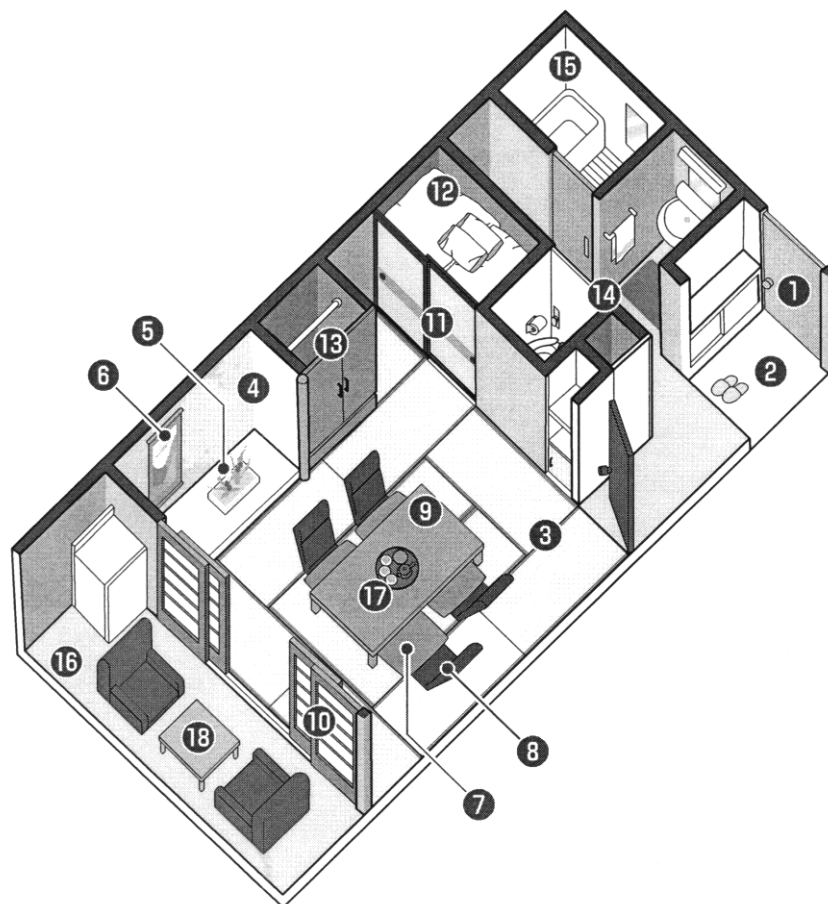
Wnętrze – pokój gościnny

W tradycyjnym pensjonacie japońskim pomieszczenia oddzielone są od siebie przesuwanymi drzwiami i ścianami wypełnionymi papierem (*shoji*). Bambusowe meble, kompozycje z suszonych roślin (*ikebana*), papierowe lampiony (*andon*) są dopełnieniem tej niespotykanej atmosfery.

W skład podstawowej jednostki mieszkalnej wchodzi zazwyczaj: przedpokój, pokój dzienny – sypialnia, węzeł higieniczno-sanitarny (w hotelach o najwyższym standardzie) oraz czasem weranda (Rys. 3, Fot. 6–7).

Przed wejściem do pokoju należy pamiętać o zdjęciu kapci, gdyż podłoga wyłożona jest słomiano-ryżową matą (*tatami*), po której chodzi się boso lub w skarpetkach (*tabi*). Do pokoju prowadzą *shoji*, czyli papierowo-drewniane, rozsuwane drzwi. Pokoje są duże, lecz dość skromnie umeblowane. Pośrodku znajduje się niski stolik, a zamiast krzeseł wokół stolika rozłożone są specjalne, niskie, kwadratowe poduszki do siedzenia, zwane *zabuton*. Należy pamiętać, że w Japonii, z wyjątkiem Hokkaido, gdzie są chłodne zimy, w domach centralne ogrzewanie jest rzadkością. Dlatego pod niskimi stolikami w pokoju wbudowany jest grzejnik elektryczny (*kotatsu*). Cały stół zimą przykryty jest kołdrą, na której układa się blat. Żeby się ogrzać, wsuwa się nogi pod kołdrę. Jest to bardzo praktyczny, tradycyjny sposób ogrzewania.

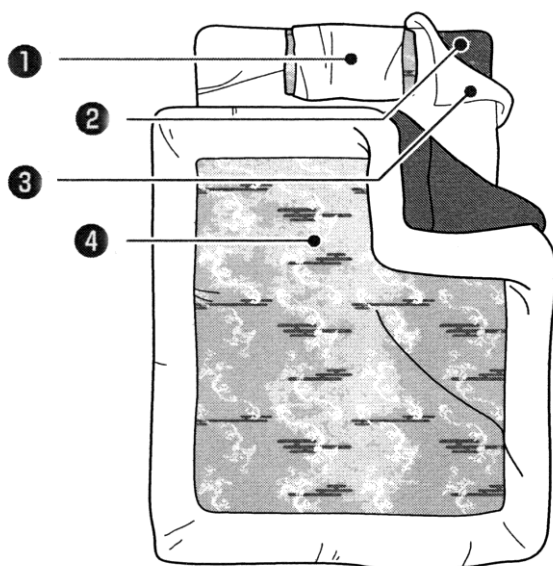
Goście śpią na *futon*, czyli na tradycyjnym łóżku japońskim (Fot. 8). Jest ono rozkładane przez pokojową po kolacji. Rozkłada się je na *tatami*. Tradycyjne japońskie łóżko składa się z miękkiego pikowanego materaca, prześcieradła, cienkiej kołdry i koca w chłodniejsze dni oraz specjalnego wałka pod głowę (Rys. 4).

Rys. 3. Schemat tradycyjnego pokoju gościnnego w pensjonacie *ryokan* z indywidualnym węzłem higieniczno-sanitarnym (*Enjoy the Real Japan at a RYOKAN – A Four Language Guide*)

Objaśnienia: 1 – wejście, 2 – przedpokój, 3 – pokój właściwy, 4 – wnęka dekoracyjna (*tokonoma*), 5 – kompozycja ze świeżych kwiatów, 6 – wiszący obraz malowany na tkaninie (np. jedwabiu), 7 – poduszki (*zabuton*), 8 – krzesła bez nóg, 9 – niski stół, 10 – rozsuwane, papierowe drzwi (*shoji*), 11 – drzwi rozsuwane, 12 – szafa na łóżko, 13 – szafa na ubrania, 14 – toaleta i umywalka, 15 – łazienka, 16 – weranda, 17 – zestaw do parzenia zielonej herbaty, 18 – stolik i fotele

Fig. 3. Plan of traditional guestroom in a *ryokan* with private bathroom and toilet facilities
1 – entrance, 2 – lobby, 3 – room proper, 4 – decorative alcove (*tokonoma*), 5 – fresh flower composition, 6 – wall-hung painted scroll (e.g. of silk), 7 – cushions (*zabuton*), 8 – legless chairs, 9 – low table, 10 – sliding paper doors (*shoji*), 11 – sliding doors, 12 – closet for stowing bedding, 13 – wardrobe, 14 – toilet and sink, 15 – bathroom, 16 – veranda, 17 – supplies for making green tea, 18 – small table and armchairs

Rys. 4. *Futon* – tradycyjne łóżko japońskie (*Enjoy the Real Japan at a RYOKAN – A Four Language Guide*)
Objaśnienia: 1 – poduszka (wałek pod głowę),
2 – materac,
3 – prześcieradło,
4 – nakrycie (narzuta)

Fig. 4. *Futon* – traditional Japanese bed
1 – pillow (bolster),
2 – mattress, 3 – sheet,
4 – bedspread

Rano pokojowa zwija łóżko i wkłada je do specjalnej szafy w pokoju. W ten sposób pokój może być jednocześnie sypialnią i pokojem dziennym. Po pokazaniu pokoju pokojowa informuje o godzinach kąpieli i posiłków.

Większość hoteli *ryokan* ma wspólną łazienkę (Fot. 9), osobną dla kobiet i mężczyzn. Wanna jest zazwyczaj drewniana lub marmurowa. Niektóre hotele posiadają własne zewnętrzne baseny *rotenburo*, w których goście mogą skorzystać z kąpieli w podgrzewanej wodzie. Tylko luksusowe uzdrowiska, znane jako *onsen*, a w rzeczywistości będące hotelami *ryokan* zlokalizowanymi w miejscowościach uzdrowiskowych, oferują swoim gościom kąpiel w gorących źródłach.

Podczas kąpieli obowiązują specjalne zasady, których koniecznie należy przestrzegać np.:

Zanim wejdiesz do wanny:

1. Rozbierz się w przebieralni i włóż swoje rzeczy do specjalnego kosza lub półki. Pracownik hotelu poda ci ręcznik, którym możesz się okryć. Teraz wyłącznie z ręcznikiem możesz wejść do łazienki.
2. Poza wanną usiądź na niskim stołku ustawionym naprzeciwko kranu z ciepłą i zimną wodą. Następnie napełnij miskę wodą i umyj się dokładnie za pomocą mydła. (Jeśli w łazience nie będzie kranu z wodą, wlej wodę z wanny do miski). Jeśli łazienka będzie wyposażona w prysznic, weź prysznic siedząc na stołku, nie wstawaj.

3. Po zmyciu mydła z ciała, wejdź do wanny. Teraz możesz się zrelaksować w ciepłej wodzie. Pamiętaj, by nie wyjmować korka z wanny. Woda jest przeznaczona nie tylko dla ciebie. W przypadku, gdy wanna w hotelu jest duża, może być używana przez kilkoro gości lub członków rodziny jednocześnie przy wcześniejszym ustaleniu godziny.

Korzystanie z tradycyjnej japońskiej toalety

Przed wejściem do toalety pamiętaj o zmianie kapci. Ustaw się przodem do daszka i przykucnij. Nie siadaj (www.jra.or.jp).

Sztuka gościnności

Większe hotele typu *ryokan* posiadają zazwyczaj bus, który przywozi gości z najbliższej stacji kolejowej. Wystarczy, że gość powiadomi o takiej potrzebie pracowników hotelu. Po przyjeździe do hotelu każdy gość zostaje ciepło i życzliwie przywitany przez obsługę ubraną w tradycyjny strój japoński (*kimono*), która zadba o zaspokojenie każdej potrzeby.

Tak jak w innych, tradycyjnych japońskich budynkach, należy pamiętać o zdjęciu butów przed wejściem do hotelu i założeniu specjalnych kapci, które przeznaczone są do poruszania wewnątrz budynku (po korytarzu, lobby, jadalni i łazience) z wyjątkiem trzcinowych mat ze słomy, krytych plecionym sitowiem, zwanych *tatami*. Oferowane kapcie w hotelu mają postać tradycyjnych japońskich sandałów lub *geta* – drewnianych chodaków. Po zameldowaniu, obsługa prowadzi gościa do zarezerwowanego pokoju, gdzie serwowana jest zielona herbata parzona zgodnie z wszelkimi zasadami sztuki.

Dla każdego gościa do pokoju dostarczane jest tradycyjne ubranie japońskie *yukata*. *Yukata* to lekki japoński bawełniany szlafrok, noszony zarówno przez kobiety, jak i mężczyzn. Nazwa *yukata* pochodzi od słów: *yu* (kąpiel) i *katabira* (bielizna). Dawniej szlachta zakładała płócienne *yukatabira* po zażyciu kąpieli. Później strój ten zaczęli nosić japońscy wojownicy. Z czasem, gdy publiczne łaźnie stały się popularne w Japonii, *yukatabira* zaczęła być noszona także przez zwykłych obywateli. Obecnie *yukata* jest szeroko rozpowszechniona i używana jako strój dzienny i przepasywana jest szeroką szarfą zwaną *obi*. W chłodniejsze dni na *yukatę* można założyć grube, zimowe kimono – *tanzen* (Fot. 10). Pamiętać należy, żeby zawsze nosić *yukatę* pod *tanzen*. Na kimono można zakładać także oryginalną, krótką kurtkę zwaną *haori*.

A. Golden (2004) w artykule *Japońskie zajazdy ryokan* cytuje opinię Cathy N. Dawidson, autorki *Thirty-Six Views of Mount Fuji*, która pisze:

Bardzo mi się podoba, jak w zajeździe *ryokan* rozsadza się gości. Podczas uroczystych kolacji honorowy gość siedzi tyłem do *tokonoma*, wnęki, w której wisi *kakemono* (pionowy pas jedwabiu obciążony u dołu drążkiem, z malowidłem lub wykalgrowaną sentencją) i stoi *ikebana*. Przeczytałam gdzieś kiedyś, dlaczego gość siedzi tyłem do najładniejszego miejsca w pomieszczeniu. Otóż chodzi o to, że w ten sposób sam staje się częścią piękna pokoju i ślad jego obecności pozostanie na długie lata. Patrząc na pusty pokój, gospodarz zawoła: *Natsukashii*, dając wyraz złożonemu, ulubionemu przez Japończyków uczuciu – słodko-gorzkiej tęsknocie za czymś bliskim i pięknym, a minionym.

Sam zaś wyraża następującą opinię:

W japońskim *ryokan* nie znajdzie się basenu czy siłowni; nie będzie czekoladki na poduszce; recepcjonistka nie zajmie się rezerwacją miejsca w restauracji „na mieście”. Wystrój będzie skromny do granic minimalizmu, ale tak jak najpełniej doceni się urodę kwiatu, gdy stoi w najprostszym wazonie, tak otoczenie zyskuje niezwykle walor czystości. To mniej niż hotel z pełną obsługą, a bardziej sanatorium dla duszy.

Posiłki

W *ryokan* podaje się dwa posiłki wliczone w cenę pobytu. Tradycyjne japońskie jedzenie to *washoku*, serwowane zarówno w czasie śniadania, jak i późnego obiadu.

Pierwszy posiłek jest śniadaniem na tradycyjny japoński sposób, podawanym do pokoju gościnnego przez pokojową. W większych hotelach, przejmujących pewne zasady hotelarstwa europejsko-amerykańskiego, możliwe jest śniadanie w formie bufetu, serwowane w specjalnych pomieszczeniach, gdzie do posiłku podaje się chleb i kawę. Śniadanie w stylu zachodnim można zjeść także w małych hotelach, ale zawsze trzeba o tym wcześniej powiadomić obsługę.

W skład tradycyjnego japońskiego śniadania wchodzi: gorący ryż, zupa, pieczone ryby, *tofu* (Fot. 11), jajka, *nori* (suszone wodorosty) oraz *tsukundani* (małe rybki, małże gotowane z cukrem i sosem sojowym).

Obiad jest posiłkiem jeszcze bardziej wyszukany (Rys. 5). Podczas podawania obiadu ogromną uwagę zwraca się na temperaturę podawanych potraw. W zależności od regionu, w ramach późnego obiadu podaje się potrawy lokalne.

Oprócz smaku jedzenia niewątpliwą atrakcją jest sposób jego podania, czyniąc z posiłku swoiste dzieło sztuki (Fot. 12).

Rys. 5. Tradycyjny posiłek japoński (*Enjoy the Real Japan at a RYOKAN – A Four Language Guide*)

Objaśnienia: 1 – *shokuzen-shu* (aperitif), 2 – *sakiduke*, 3 – *wanmori* (zupa serwowana przed głównym daniem), 4 – *tsukuri* (surowa ryba), 5 – *hanmushi* (ryby gotowane na parze przekładane rozgotowanym ryżem), 6 – *kuchitori* (mieszanka przysmaków i potraw), 7 – *makimono* (ryby opiekane), 8 – *meibutsu* (oryginalne danie „ryokan”), 9 – *sunomono* (przysmaki marynowane), 10 – *takiawase* (pieczone warzywa z różnymi przyprawami), 11 – *miso-shiru* (zupa sojowa), 12 – *gohan* (ryż gotowany), 13 – *konomono* (pikle warzywne), 14 – *mizumono* (owoce sezonowe)

Fig. 5. Traditional Japanese meal

1 – *shokuzen-shu* (aperitif), 2 – *sakiduke*, 3 – *wanmori* (soup served before the main dish), 4 – *tsukuri* (raw fish), 5 – *hanmushi* (steamed fish interlaced with steamed rice), 6 – *kuchitori* (variety of vegetable appetizers), 7 – *makimono* (baked fish), 8 – *meibutsu* (original dish of „ryokan”), 9 – *sunomono* (vinegared appetizers), 10 – *takiawase* (simmered vegetables with various condiments), 11 – *miso-shiru* (soybean soup), 12 – *gohan* (boiled rice), 13 – *konomono* (pickled vegetables), 14 – *mizumono* (season's fruit)

Napoje alkoholowe nie są wliczane w koszt posiłku. Goście, którzy są na diecie lub chcą skosztować czegoś specjalnego, powinni poinformować o tym hotel w trakcie dokonywania rezerwacji.

Szef kuchni w *ryokan* musi specjalizować się w potrawach japońskich, co potwierdzone jest przez specjalne certyfikaty uzyskiwane po zdaniu egzaminu państwowego. Wymagana jest także praktyka w tradycyjnych restauracjach japońskich *ryotei* i *kappo*.

Ceny, napiwki

Pensjonaty reprezentują zróżnicowany standard, a co za tym idzie różne są w nich także ceny. W najbardziej ekskluzywnych gość zapłaci od 12 do 20 tys. jenów za nocleg z wliczonymi dwoma posiłkami dziennie (bez podatku i innych opłat). Dla turystów mniej zamożnych przygotowano ok. 80 obiektów należących do *Japanese Inn Group* specjalizującej się w obsłudze turystów zagranicznych. Pensjonaty te, należące do grupy ekonomicznych, oferują pokoje już za 5 tys. jenów od osoby. Cena ta nie obejmuje posiłków i podatku. Ceny noclegów są zróżnicowane i zależą od sezonu (w sezonie wyższe o ok. 10–15%), a także od tego czy w danym okresie nie ma któregoś z japońskich świąt. Należy także pamiętać, że opłata dotyczy osoby, a nie pokoju. Tak więc ceny podawane w katalogach należy zawsze pomnożyć przez liczbę osób zamieszkujących pokój.

W szczycie sezonu, pomimo zdecydowanie wyższych cen, goście indywidualni mogą mieć problemy z rezerwacją pokoju, bowiem lepszym interesem dla *ryokan* jest przyjmować grupy turystyczne, maksymalnie wykorzystując w ten sposób zdolność usługową obiektu.

Warto pamiętać, że *ryokan* nie jest typowym hotelem. W hotelach europejskich czy amerykańskich napiwek traktowany jest jako podziękowanie za specjalną obsługę, np. gdy boy hotelowy przyniesie bagaż lub na zakończenie posiłku. W *ryokan* dajemy tzw. *kokoro-zuke* tylko raz, wkrótce po przyjeździe do hotelu mówiąc *Yoroshiku onegai-shimasu*, co oznacza „Mam nadzieję, że możemy liczyć na was podczas naszego pobytu”.

Kokoro-zuke to coś więcej niż napiwek – tłumacząc dosłownie oznacza to „połączenie przez zadowolenie”. Wręczany jest tylko podczas specjalnych okazji i nie obowiązuje, jeśli usługa wliczona jest w cenę noclegu. Wyróżnia się kilka rodzajów napiwków, np.: *shogi* – napiwek główny, *sunhi* – napiwek w dowód uznania, *chadai* – małe napiwki. Zwyczajowa wysokość napiwku to ok. 10% wartości realizowanej usługi.

Personel

Najważniejszą osobą w *ryokan* jest *okami*. Jest to tradycyjny zarządca (zazwyczaj kobieta) japońskiego domu gościnnego. Najczęściej jednocześnie jest jego właścicielem lub żoną właściciela. *Okami* w *ryokan* odgrywa rolę podobną do dyrektora generalnego w hotelach typu zacho-

dniego, reprezentując obiekt na zewnątrz zarówno w sferach biznesowych, jak i wobec władz lokalnych.

Duża część ryokan to firmy rodzinne, w których *okami* pełni oprócz obowiązków zarządcy także funkcje kontrolne. W rodzinach wielopokoleniowych możemy spotkać aż trzech *okami*. Są to: *oo-okami* (starszy *okami*), *okami* i *waka-okami* (młodszy *okami*). Stanowiska te przekazywane są z pokolenia na pokolenie (np.: babcia – matka – córka, ewentualnie synowa). Służbowym strojem *okami* jest tradycyjne japońskie kimono.

Z *okami* ściśle współpracuje zarządca, który nadzoruje pracę personelu oraz podobnie jak *okami* załatwia wiele spraw zewnętrznych, łącznie z reprezentowaniem obiektu na zewnątrz.

Ważną rolę w ryokan odgrywa obsługa, która zajmuje się gościami od chwili przyjazdu aż do opuszczenia hotelu, pomagając mu we wszystkich ważniejszych czynnościach (np.: przygotowywanie łóżka do snu, podawanie posiłków, parzenie herbaty). Personel pomocniczy oraz pokojowe (*jochu-san*) ubrane w tradycyjne japońskie kimono nazywane są *nakai-san*. Pokojowa zawsze przypisana jest do konkretnego pokoju i wykonuje wszelkie obowiązki związane z jego prawidłowym funkcjonowaniem. W zajeździe można jeszcze spotkać takie stanowiska, jak *banto* (będący jednocześnie urzędnikiem, sekretarzem, odpowiednikiem szefa portierów i *concierge*) czy *furoban* (łazienny).

Liczba osób zatrudnionych w ryokan jest różna i kształtuje się od kilku osób w obiektach posiadających kilka czy kilkanaście pokoi do kilkudziesięciu w obiektach dużych. Rezerwacji najlepiej dokonywać poprzez agencje turystyczne, albo z pomocą osoby znającej język japoński, bowiem tylko w dużych renomowanych hotelach personel posługuje się językiem angielskim. W przeważającej części ryokan można porozumieć się tylko w języku japońskim.

Japońskie Stowarzyszenie Ryokan (The Japan Ryokan Association – JRA)

Japońskie Stowarzyszenie Ryokan (*Kokkanren*) powstało w 1948 r., a jako korporacja oficjalnie zostało zarejestrowane w 1953 r. Powstanie organizacji było odpowiedzią na stale rosnącą liczbę turystów zagranicznych odwiedzających Japonię po zakończeniu II wojny światowej. Jej głównym celem było zapewnienie wysokiego, światowego standardu usług świadczonych w zrzeszonych obiektach. JRA wydaje także ma-

teriały promocyjne, poradniki dla turystów zagranicznych i aktywnie uczestniczy w pracach JNTO, której jest członkiem (Rys. 6–7).

Rys. 6. Logo Japońskiego Stowarzyszenia Ryokan
(*The Japan Ryokan Association*)
(www.ryokan.or.jp)

Fig. 6. Logo of the Japan Ryokan Association

Rys. 7. Logo Narodowej
Japońskiej Organizacji
Turystycznej (*Japan National
Tourism Organization*)
(www.jnto.go.jp)

Fig. 7. Logo of the Japan National
Tourism Organization

Liczba tradycyjnych japońskich hoteli nie jest dokładnie znana. Różne źródła podają wielkości wahające się w granicach 53–83 tys., tak więc rozbieżności są dość duże. Sytuacja taka wynika prawdopodobnie z braku jednoznaczności w określeniu, którym z tradycyjnych pensjonatów czy hoteli można przyznać nazwę *ryokan*.

Dlatego też w dalszej części artykułu uwzględniano tylko te obiekty, które uznaje JRA. Według jej szacunków na terenie Japonii w marcu 2005 r. funkcjonowały 58 003 obiekty *ryokan* dysponujące 870 850 pokojami, co daje średnio 15 pokoi na jeden obiekt. Sama JRA skupia 1415 hoteli (dane z kwietnia 2006 r.) uznawanych powszechnie za obiekty świadczące usługi najwyższej jakości. We wszystkich *ryokan* należących do JRA eksploatowanych jest łącznie 89 454 pokoi, w których jednorazowo można przyjąć 418 529 gości, co powoduje, że na statystyczny obiekt przypadają 63 pokoje oraz 296 miejsc noclegowych.

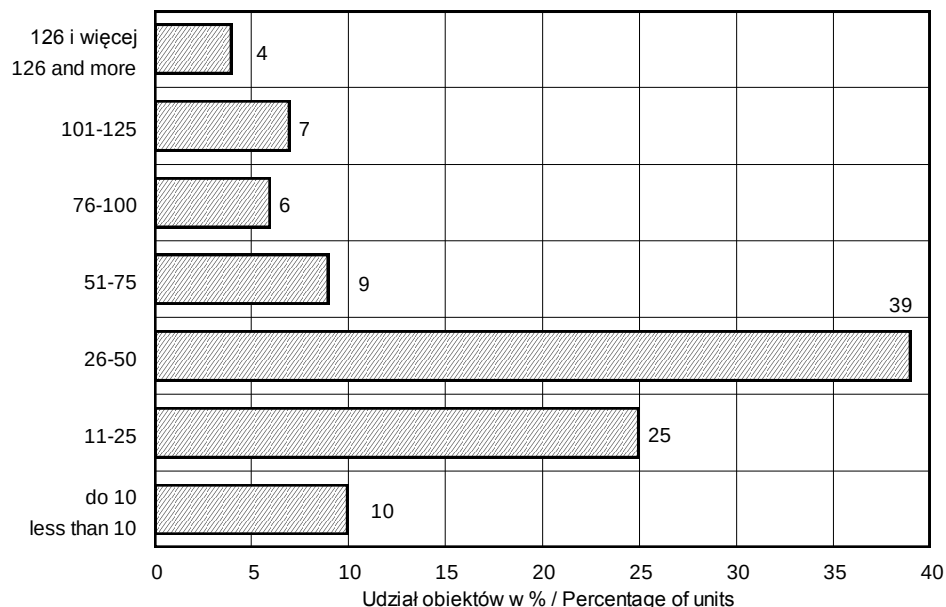
Z informacji przedstawionych w opracowaniu *The Japanese Inn RYOKAN – a Gateway to Traditional Japan* (1994) widać wyraźnie, że charakteryzowane obiekty należą do grupy małych (od 1 do 100 pokoi – 89% obiektów). Najliczniej w tej grupie reprezentowane są obiekty posiadające od 26 do 50 pokoi gościnnych. Obiekty średniej wielkości (od 101 do 300 pokoi) stanowią jedynie 11% wszystkich pensjonatów (Rys. 8).

Według standardów światowych *ryokan* stanowią obiekty małe, ale

wyraźnie widać, że hotele stowarzyszone w JRA są zdecydowanie większe od statystycznego japońskiego hotelu *ryokan*.

Wielkość obiektów (liczba pokoi)

Unit capacity (number of rooms)

Rys. 8. Struktura wielkościowa obiektów *ryokan* według liczby pokoi (opracowanie własne na podstawie: Richie, Miyamoto, Sakuma 1994¹)

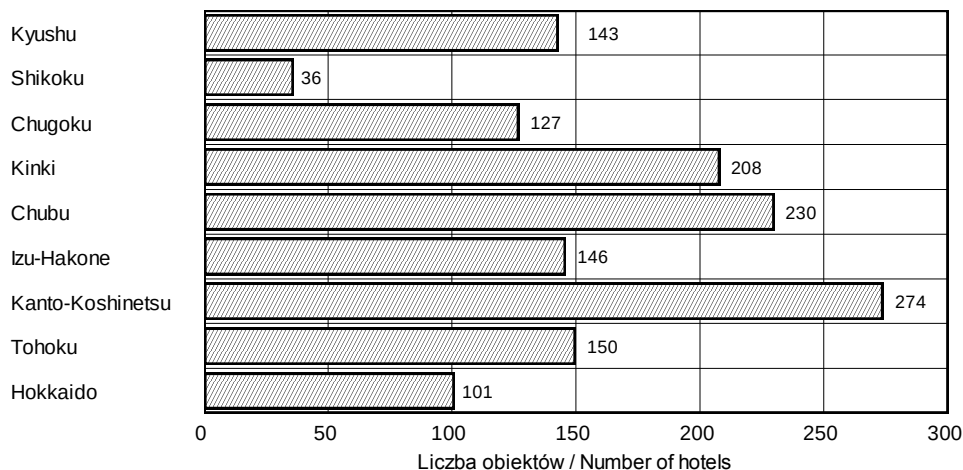
Fig. 8. Size structure of *ryokans* by number of rooms (author's own elaboration based on Richie, Miyamoto, Sakuma 1994)

JRA oprócz prowadzenia statystyk według prefektur (głównych jednostek administracyjnych Japonii) podzieliła kraj na dziewięć regionów (Rys. 9–10), które generalnie pokrywają się z podziałem na regiony turystyczne Japońskiej Narodowej Organizacji Turystycznej.

Regiony o największej liczbie *ryokan* koncentrują się w centralnej części Japonii. Są to Kanto-Koshinetsu (głównie prefektura Nagano), Chufu (głównie prefektura Gifu) oraz Kinki (głównie prefektura Kioto). W każdym z wymienionych regionów znajduje się ponad 200 obiektów świadczących tradycyjne japońskie usługi noclegowe.

¹ Na podstawie próby 100 rekomendowanych obiektów.

Regiony JRA / JRA regions

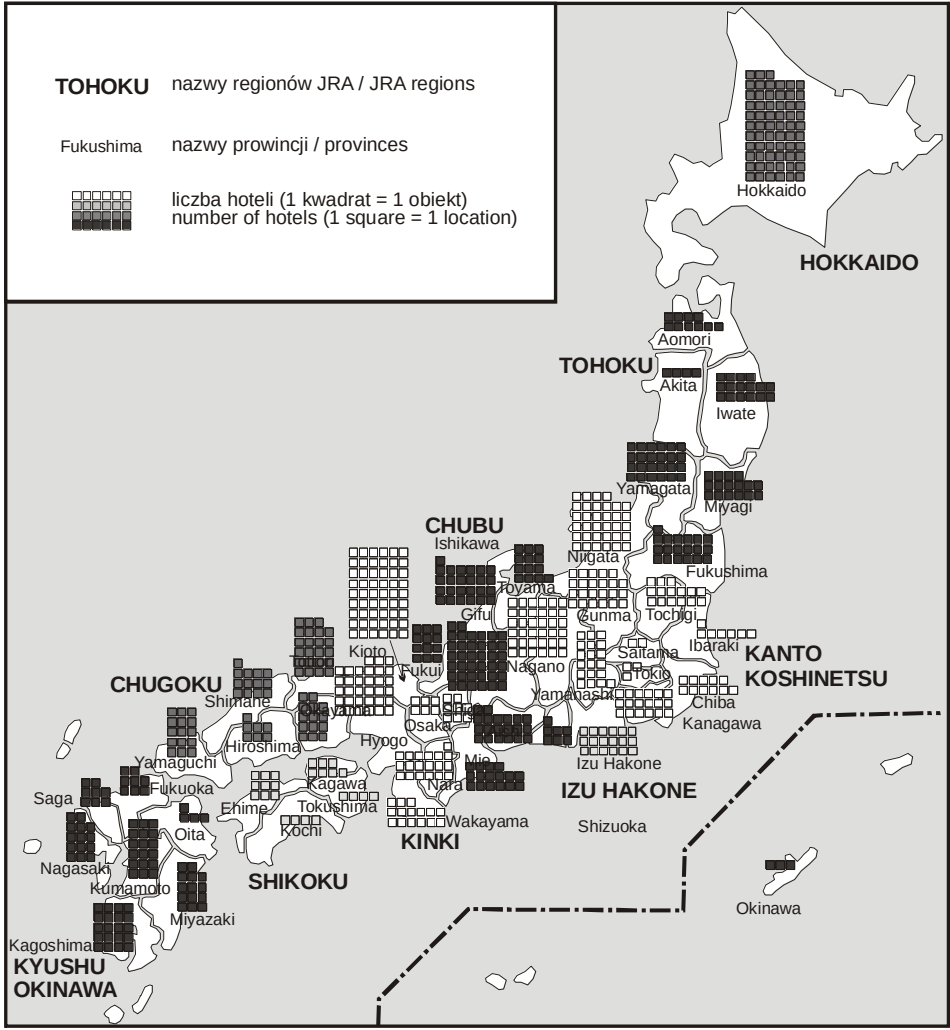
Rys. 9. Liczba obiektów *ryokan* należących do *The Japan Ryokan Association* według regionów JRA (opracowanie własne autora na podstawie www.ryokan.or.jp)

Fig. 9. Number of *ryokans* associated in the *Japan Ryokan Association* by *JPR* regions (author's own elaboration based on www.ryokan.or.jp)

D. Richie, S. Miyamoto i T. Sakuma (1994) wymieniają 100 tradycyjnych japońskich hoteli *ryokan*, które ich zdaniem szczególnie zasługują na uznanie ze względu na architekturę, ogrody, harmonijność elementów wyposażenia, wybitną kuchnię oraz wysoką jakość świadczonych usług (Rys. 11).

Przedstawiona mapa (Rys. 11) pokazuje, że rekomendowane obiekty *ryokan* koncentrują się głównie w centralnej części kraju, historycznej kolebce państwowości japońskiej. Dominują tu głównie prefektury Kioto, Nara (dawne stolice Japonii), Ishikawa, Kanagawa oraz Shizuoka, w której znajduje się prawie 1/4 wszystkich hoteli, które autorzy albumu (Richie, Miyamoto, Sakuma 1994) uznają za godne polecenia.

Biorąc pod uwagę rozmieszczenie hoteli należących do JRA oraz opisanych wcześniej obiektów rekomendowanych, sytuacją dość niezwykłą wydaje się być bardzo mała reprezentacja tych obiektów w prefekturze stołecznej, jaką jest Tokio.

Rys. 10. Rozmieszczenie hoteli *ryokan* należących do *Japan Ryokan Association* rekomendowanych na stronach internetowych JRA (opracowanie własne na podstawie danych *Japan Ryokan Association* (www.ryokan.or.jp) oraz *Tourist map of Japan* 1993)

Fig. 10. Spatial distribution of *ryokans* associated in the Japan Ryokan Association recommended on JRA websites (author's own elaboration based on Japan Ryokan Association data (www.ryokan.or.jp) and Tourist map of Japan 1993)

Podsumowanie

Przedstawione w artykule informacje upoważniają do przedstawienia kilku uogólnień dotyczących cech charakterystycznych japońskich obiektów noclegowych *ryokan*:

- *ryokan* są oryginalnymi, niespotykanymi poza Japonią obiektami noclegowymi,
- początki funkcjonowania *ryokan* sięgają VII/VIII w., z tego względu należy zaliczyć je do grupy najstarszych obiektów noclegowych na świecie,
- oryginalna architektura, aranżacja wnętrz, otoczenie oraz tradycyjna kuchnia japońska sprawiają, że *ryokan* to nie tylko element infrastruktury turystycznej, ale także jedyna w swoim rodzaju atrakcja turystyczna,
- *ryokan* zlokalizowane są we wszystkich japońskich prowincjach, ale ich wyraźną koncentrację obserwuje się w centralnej części wyspy Honsiu, co uwarunkowane jest głównie względami historycznymi (kołębka państwowości japońskiej),
- na obszarze Japonii znajduje się ok. 60 tys. *ryokan*, z czego większość to obiekty małe, posiadające nie więcej niż 50 pokoi gościnnych,
- ze względu na różnorodność *ryokan* (przejawiającą się w architekturze, okresie powstania, zakresie świadczonych usług itd.), według standardów europejskich (w tym polskich) część z nich można zaklasyfikować do grupy pensjonatów, część do grupy hoteli, a część dość dobrze odpowiada funkcjonującemu w Polsce pojęciu „zajazd”,
- około 2,5% obiektów, charakteryzujących się ponadprzeciętnym poziomem świadczonych usług, zrzeszona jest w Japońskim Stowarzyszeniu *Ryokan* (1415 pensjonatów i hoteli).

Reasumując należy stwierdzić, że japońskie obiekty noclegowe *ryokan* można traktować jako oryginalne wzory japońskiego stylu życia, przedstawicieli japońskiej kultury i sztuki, kwintesencję tradycyjnej Japonii oraz „bramy” zapraszające do poznania tego niezwykle interesującego kraju.

Literatura

- Directory of Welcome Inns*, 2003, katalog obiektów noclegowych sieci Welcome Inns, International Tourism Center of Japan.
- Enjoy the Real Japan at a Ryokan – A Four Language Guide*, b.r.w., Japan Ryokan Association, Tokio.

- Golden A., 2004, *Japońskie zajazdy ryokan*, National Geographic Traveler Polska, 3.
- Mydel R., 1983, *Japonia*, PWN, Warszawa.
- Podróże marzeń – Japonia*, 2006, Mediaprofit Sp. z o.o., Warszawa.
- Richie D., Miyamoto S., Sakuma T., 1994, *The Japanes Inn Ryokan. A Gateway to Traditional Japan*, Shufunomoto Co., Ltd. Tokio, Japan.
- Tourist map of Japan*, 1993, Japan National Tourist Organization.
- Warszyńska J. (red.), 1995, *Geografia turystyczna świata*, cz. 2, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Your guide to Japan*, 2002, Japan National Tourist Organization.

Strony internetowe

www.itcj.or.jp
www.jnto.go.jp
www.ryokan.or.jp

Ryokan hotels – the essence of old-style Japan

Summary

Two types of hotel accommodation occur in Japan: standard Western style hotels and traditional Japanese style inns called *ryokan*.

Ryokan stands for a traditional Japanese guest house known from the 8th century. Invented by the monk Gyoki (668–749), such guest houses were founded initially along routes travelled by monks, priests and pilgrims. Later on they appeared in towns and health resorts. The most spectacular proliferation of *ryokans* occurred under the rules of the Tokugawa shoguns (the Edo period 1603–1867), particularly along the governmental road linking Kyoto and Tokyo – the capital of Edo.

Today some 60,000 *ryokans* operate in Japan, including 1,415 top-class establishments associated in Japan Ryokan Association.

Ryokans are usually small inns set within a small garden. Their standard varies widely and so do room rates. The most luxurious ones charge 12,000 to 20,000 JPY for one night's stay with two meals (taxes and extras not included). For less affluent guests there are about 80 *ryokans* associated in the Japanese Inn Group, specialized in accommodating foreign guests. Representing the economic category these inns provide lodging for 5,000-plus JPY (meals and taxes not included).

At a traditional Japanese inn guests are requested to change shoes into slippers, sleep on original Japanese bedding called *futon*. Guests enjoy traditionally prepared tea sitting on original square cushions (*zabuton*) placed on tatami mat made of rice straw. They wear cotton kimono called *yukata*. Rooms are separated by sliding doors and paper room dividers (*shoji*). The unique

atmosphere of *ryokan* is completed by bamboo furniture, ikebanas made of dried plants, and paper lanterns (*andon*).

Japanese *ryokan* can be considered as original models of Japanese life style, art and culture. Representing the essence of traditional Japan, they are like open doors inviting to explore this fascinating country.

Translated by Wojciech Leitloff

